

سرمایه اجتماعی در عید نوروز و پیش از آن

علی اکبر امین بیدختی^۱

نوید شریفی^۲

تاریخ پذیرش: ۹۳/۵/۳

تاریخ دریافت: ۹۳/۱/۲۳

چکیده

امروزه سرمایه اجتماعی، نقش بسیار مهمتری نسبت به سایر سرمایه‌ها ایفا می‌کند. با فقدان سرمایه اجتماعی، سایر سرمایه‌ها اثربخشی خود را از دست می‌دهند؛ در نتیجه بدون سرمایه اجتماعی پیمودن راه‌های توسعه و تکامل فرهنگی و اقتصادی دشوار می‌شود. منشأ سرمایه اجتماعی ممکن است عمدتاً مبتنی بر عوامل فرهنگی و اجتماعی مانند اعیاد باشد. شناسایی این گونه سرمایه در سطح مدیریت کلان توسعه کشورها و بررسی آن شناخت جدید از روش‌های اجتماعی و هدایت مناسب آن از سوی مدیران را منجر خواهد شد. بنابراین هدف این پژوهش، بررسی نقش عید نوروز بر سرمایه اجتماعی افراد است. این پژوهش از نوع توصیفی-پیمایشی و جامعه آماری آن ساکنان شهر سمنان است که ۳۸۶ نفر برای نمونه با استفاده از روش خوشه‌ای انتخاب شدند. برای گردآوری اطلاعات مورد نیاز از پرسشنامه محقق استفاده شد. یافته‌ها گویای تفاوت معنادار بین برخی ابعاد فرعی عنصر اعتماد از جمله اعتماد غیررسمی، اعتماد به محیط و احساس امنیت در نوروز و پیش از آن است. اما در سایر ابعاد این عنصر تفاوت معناداری مشاهده نشد. همچنین در خصوص ابعاد فرعی عنصر هنجار تفاوت معناداری درباره همپاری افراد، ظرفیت پذیرش تفاوت‌ها، وساطت اجتماع و حمایت اجتماعی دیده شد. درباره ابعاد فرعی عنصر شبکه نیز تفاوت معناداری در شبکه افقی و کیفیت شبکه در روزهای نوروز و پیش از آن دیده شد. بر این اساس نتیجه می‌گیریم نوروز تأثیر مثبت بر سرمایه اجتماعی افراد دارد.

واژه‌های کلیدی: اعتماد، سرمایه اجتماعی، مشارکت، نوروز، هنجار.

۱. دانشیار، عضو هیأت علمی گروه مدیریت دانشگاه سمنان (نویسنده مسئول)، aaminbeidokhti@semnan.ac.ir

۲. مربی، عضو هیئت علمی موسسه آموزش عالی غیرانتفاعی و غیر دولتی کومش، david_2468@yahoo.com

مقدمه

مفهوم سرمایه اجتماعی به یکی از بحث‌انگیزترین و جنجالی‌ترین مفاهیم علوم اجتماعی و پژوهش‌های توسعه تبدیل شده است (امین بیدختی و نظری، ۱۳۸۹: ۲۵). نخستین بار هانی فانا از دانشگاه ویرجینیای غربی موضوع سرمایه اجتماعی را قبل از سال ۱۹۱۶ در مقاله‌ای مطرح کرد. اما تلاش برای شناخت بهتر این مفهوم را جین جاکوب در برنامه‌ریزی شهری از سال ۱۹۶۰ میلادی به کار برد. همچنین در دهه ۱۹۷۰، لوری این تئوری را در زمینه اقتصاد بیان کرد (رنانی، ۱۳۸۵: ۴۲). نظریه سرمایه اجتماعی به طور ذاتی بسیار ساده است و ایده محوری آن در دو کلمه "اهمیت روابط" خلاصه می‌شود. استحکام و پایداری این روابط ممکن است سبب دستیابی به شرایط مدنظر اعضای جامعه شود که به صورت انفرادی دست‌یافتنی نیست (غفاری، ۱۳۸۵: ۶۹). در این قسمت به تعاریف پژوهشگران مشهور از سرمایه اجتماعی اشاره می‌شود:

«پاتنام» معتقد است سرمایه اجتماعی اغلب محصول جانبی دیگر فعالیت‌های اجتماعی است. این سرمایه معمولاً در پیوندها، هنجارها و اعتماد شکل می‌گیرد و از یک شرایط اجتماعی به شرایط دیگر انتقال‌پذیر است (پاتنام، ۲۰۰۰). «فوکویا» هنجارهای غیررسمی‌ای را که موجب رشد همکاری بین دو فرد یا بیشتر می‌شود سرمایه اجتماعی تعریف کرده است (فوکویاما، ۱۳۷۹: ۱۲۴). از دیدگاه «وولکاک»^۲ سرمایه اجتماعی با ارائه یک زبان تئوریک مشترک به عالمان سیاسی، انسان‌شناسان، اقتصاددانان، جامعه‌شناسان و سیاستگذاران امکان کار با یکدیگر را در وضعیتی سازنده و سودمند فراهم می‌کند (وولکاک و دپا، ۱۹۹۸: ۱۴۷). «کولر»^۳ معتقد است سرمایه اجتماعی در آغاز یک دسته فرآیندهایی است که منجر به تولید برون‌داده‌هایی می‌شود که حاصل کنش‌های اجتماعی است. بنابراین سرمایه اجتماعی یک دسته کنش‌های اجتماعی است که یا خود بادوام هستند یا روی آنهایی که بادوام هستند اثر می‌گذارد. سرمایه اجتماعی عمدتاً مبتنی بر عوامل فرهنگی و اجتماعی است و شناسایی آن در نقش یک نوع سرمایه امکان شناخت جدید از گروه‌های اجتماعی را فراهم می‌کند؛ در نتیجه مسئولان را در هدایت بهتر دستگاه‌ها کمک کند. سرمایه اجتماعی تک‌بعدی نیست بلکه اجزای گوناگونی دارد که این اجزا دو ویژگی مشترک دارند: نخست اینکه همگی شامل برخی از جنبه‌های ساختار اجتماعی هستند. بدین معنا که

---

1. Fukuyama
2. Woolcock
3. Collier

سرمایه اجتماعی در ساختار روابط میان کنشگران نهفته است. دوم اینکه سرمایه اجتماعی کنش‌های اجتماعی را آسان می‌کند (تاجبخش، ۱۳۸۴: ۱۲).

در ایران اعیاد و مراسم مذهبی بسیاری وجود دارد که ممکن است روابط بین اعضای جامعه، اقوام و خانواده‌ها را مستحکم و زمینه فعالیت‌ها با منافع مشترک را پررنگ‌تر کند. یکی از مهمترین جشن‌های هر ساله ایرانیان، نوروز است. نوروز جشن ملی و آیین کهنی است که در گذرگاه هزاره‌ها و دوران مختلف این سرزمین، برترین نمادهای انسانی و فرهنگی را در خود گنجانده است؛ و چنان در ناخودآگاه فرهنگی این سرزمین ریشه دوانده که در هیچ بخشی از تاریخ ایران، امکان حذف آن وجود ندارد. نوروز کهن‌ترین و برترین نماد فرهنگی ایران، آیینی مقبول و خوشایند برای همه اقلیت‌های ایرانی است؛ به همین دلیل در زمینه نظم فرهنگی و یکپارچگی اجتماعی برای نزدیکی اقوام ایرانی و همبستگی ملی مفید بوده است. نوروز با سنت‌هایی همچون دیدوبازدید یادآور و تقویت‌کننده صلّه‌رحم و از حال یکدیگر با خبر شدن و کمک به هم در صورت وجود مشکل است. در مجموع نوروز نقشی مؤثر بر اتحاد جامعه دارد. باورها و رفتارهای آیینی رایج در نوروز در گوشه‌وکنار سرزمین‌های پهناور، سرشار از عناصر مهرآفرین و آشتی‌ساز است؛ در واقع نوروز پرچم بلند وحدت و همبستگی است که ابتدای هر سال و هر بهار، بر بلندای روابط دیرین مردمان این سرزمین برافراشته می‌شود (صالحی‌امیری و صمیمی، ۱۳۸۶: ۷۷). متأسفانه پژوهشی درباره نقش مهم نوروز بر اعضای جامعه (از جمله همبستگی ملی، افزایش مشارکت‌های درون‌گروهی و برون‌گروهی، ایجاد حس اعتماد و بسیاری فواید اجتماعی دیگر که سازنده سرمایه اجتماعی هستند) انجام نشده است. بنابراین این پژوهش قصد دارد به این پرسش، پاسخ دهد که: «آیا عید نوروز بر میزان سرمایه اجتماعی افراد مؤثر است؟»

چارچوب نظری

پس از شناخت تعاریف سرمایه اجتماعی، عناصر سازنده این سرمایه و نقش کلیدی آن بر جامعه و پیشینه تجربی موجود را بررسی می‌کنیم.

اجزای سرمایه اجتماعی

پژوهشگران، سرمایه اجتماعی را کل واحدی ندانسته و ماهیت آن را شامل اجزایی (گروه‌های اجتماعی، هنجار، اعتماد، شبکه) می‌دانند که در تشکیل این مفهوم نقش تعیین‌کننده‌ای دارند.

گره‌های اجتماعی: گره‌های اجتماعی در اصل ناشی از عواملی مانند خانواده، قوم، گروه، سازمان و... است که پایه شناخت اولیه افراد از یکدیگر به‌شمار می‌رود و منجر به ایجاد اعتماد و پیوند بین افراد خاص می‌شود. به عبارت دیگر گره اجتماعی عبارت است از رابطه ویژه بین دو نفر که فراتر از ارتباط دو فرد غریبه یا ناشناس با یکدیگر است؛ مانند گره‌های فامیلی، گره‌های قومی و گره‌های سازمانی.

اعتماد^۱: اعتماد به معنای اعتقاد به پابندی افراد به تعهداتشان (قراردادهای رسمی، غیررسمی، کتبی، شفاهی و...) در تعاملات اقتصادی-اجتماعی است. این اعتقاد محصول آگاهی فرد از عملکرد گذشته دیگران است. همچنین اعتماد نیرویی درونی است که فرد برای برقراری تعامل با سایرین نیازمند آن است.

هنجار^۲: هنجار یک قاعده رفتاری است که اکثریت افراد جامعه آن را پذیرفته و با رعایت آن بر درستی‌اش تأیید می‌کنند. این تعریف دامنه وسیعی دارد و ممکن است یک قاعده با حمایت قانون یا یک رسم فرهنگی مختص یک قوم را دربرگیرد.

شبکه^۳: هر فرد زمینه‌های مختلف برای برقراری مناسبات اجتماعی دارد؛ مانند مناسبات اقتصادی، اجتماعی و... که در هر یک از آنها، فرد روابطی با سایرین دارد. شکلگیری روابط براساس هنجارهای رفتاری خاص و مشترک، قاعده‌مند و قابل پیش‌بینی که از سوی دیگران نظارت شود منجر به ساخت یک شبکه اجتماعی می‌شود.

سرمایه اجتماعی را می‌توان به دو گروه تقسیم کرد:

الف) سرمایه اجتماعی درون‌گروهی: این گونه سرمایه اجتماعی (مانند خانواده) مشخصه‌های اعتماد، همکاری، همدلی و احساس مسئولیت با سطوح مختلف دارد (آریان‌پور، ۱۳۸۷: ۳۳).

- سطح فردی یا خرد (مانند همکاری و رابطه دوستانه افراد با یکدیگر).
- سطح گروهی یا میانه (مانند همکاری خودجوش هیئت‌های عزاداری).
- سطح اجتماعی یا کلان (مانند عملکرد نهادهای دموکراتیک).

از جمله فواید سرمایه اجتماعی درون‌گروهی می‌توان به کنترل اجتماعی آسان‌تر، حمایت خانوادگی و خویشاوندی قوی شکل‌گرفته و همچنین شبکه‌های فراخانوادگی اشاره کرد.

ب) سرمایه اجتماعی برون‌گروهی: سرمایه اجتماعی برون‌گروهی، مبتنی بر روابط و پیوندهای اجتماعی ضعیف میان اعضای جامعه، گسترش دامنه‌گزینش دوستان و اعتماد بین آنهاست. این گونه سرمایه اجتماعی سه بعد دارد (قاسمی و همکاران، ۱۳۹۰).

- سبک‌های متفاوت زندگی (شغل، ثروت، اوقات فراغت، سلیقه فرهنگی، نگرش سیاسی)
- گروه‌های حاشیه‌ای (جهت‌گیری جنسی، ملیت و قومیت)
- علائق متنوع (مردم فقیرتر، نسل، شهر-روستا، معتقد-بی‌اعتقاد)

سرمایه اجتماعی درون و برون‌گروهی ممکن است پیامدهای مثبت در زمینه‌های گوناگون اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و رفاهی داشته باشد. براساس تحقیقات، سرمایه اجتماعی تأثیر مثبت بر افزایش و سطح رفاه کودکان، کاهش جرایم، احساس خوشبختی و اعتماد و بهبود وضعیت سلامت داشته است (پاتنام، ۲۰۰۰؛ فیروزآبادی، ۱۳۸۵: ۲۵). افه نشان داد حاکمیت منتخب مردم و کارایی اقتصادی تا حدود زیادی به سرمایه اجتماعی وابسته است (زانگ و گی فانگ، ۲۰۰۶: ۴۷۴). همچنین دیگر تحقیقات نیز نقش سرمایه اجتماعی بر تندرستی، پتانسیل همکاری مشترک در روستا (کریشنا و شرادر ۲۰۰۲: ۸۵) توسعه ملی (یامامورا، ۲۰۰۹: ۴۴)، افزایش امید به زندگی، مشارکت مدنی و اجتماعی و رشد درآمدهای کشور (کناک، ۲۰۰۳: ۱۰۱) را نشان می‌دهند.

باتوجه به نقش مهم سرمایه اجتماعی، شناخت منابع و ضرورت توجه به آن بیش از پیش مشخص می‌شود. سرمایه اجتماعی همان‌گونه که در تعاریف به آن اشاره شد به ارتباط بین کنشگران انسانی مربوط است. چنین رابطه‌ای منابع گوناگونی دارد (کتابی و همکاران، ۱۳۸۳: ۴۰). از نظر فوکویاما راه‌های به‌وجودآوردن سرمایه اجتماعی گوناگون است که برخی از آنها عبارتند از:

الف) نهادی: با قوانین و نظام‌های قانونی

ب) خودجوش: با کنش‌های متقابل اعضای یک اجتماع به‌وجود می‌آید.

ج) برون‌زاد: سرچشمه‌ها غیر از همان اجتماعی است که در آن به‌کار می‌رود؛ و در این

میان نقش دین، ایدئولوژی و فرهنگ بسیار برجسته است.

د) طبیعت: بیشترین تأکید آن بر اهمیت نظام‌های خویشاوندی است.

منابع کنش‌های متقابل اعضای یک جامعه و اهمیت نظام خویشاوندی از ملزومات ساخت سرمایه اجتماعی است.

دستاوردهای سرمایه اجتماعی

دولت‌ها در اجرای برنامه‌های اقتصادی نیازمند همکاری عموم مردم، به‌خصوص نخبگان جامعه، هستند. زیرا همراهی نخبگان جامعه و کارگزاران اقتصادی در اجرای سیاست‌های اقتصادی دولت، فرآیند رسیدن به اهداف برنامه را سریع‌تر می‌کند و بازخوردهای نخبگان جامعه به برنامه‌های اقتصادی دولت ممکن است منجر به اصلاح نقاط ضعف برنامه‌های دولت شود (هاشمی و نوروزی، ۱۳۸۸: ۴۲۰). همچنین سرمایه اجتماعی کارایی دولت را بهبود می‌دهد. افزایش اعتماد مردم به نهادها، که یکی از مهمترین آنها دولت است، نقش بسزایی بر عملکرد دولت و تصمیماتش خواهد داشت. مطالعات بیان می‌کنند بین سرمایه اجتماعی و جامعه مدنی، ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد. با افزایش اعتماد افراد به دولت، تصمیم‌گیری افراد باعث حمایت از دولت می‌شود. برای نمونه افراد با شرکت در انتخابات و پرداخت مالیات، باعث افزایش کارایی دولت و در نتیجه بهبود نظام اقتصادی و توسعه پایدار می‌شوند. به عقیده شارع‌پور، سرمایه اجتماعی بالا در جامعه، اعتماد به نهادها و پشتیبانی از دولت را افزایش می‌دهد که یکی از آنها حمایت‌های اقتصادی و اصلی‌ترین آن، خرید گسترده اوراق قرضه دولتی است؛ که دولت به جای چاپ پول برای جبران کسری بودجه - که به تورم دامن می‌زند - از وجوه قرضه استفاده و در زمان مناسب آن را باز پرداخت می‌کند (شارع‌پور، ۱۳۸۳: ۳۶). به هر ترتیب ادبیات سرمایه اجتماعی، اهمیت این سرمایه را از لحاظ تجربی در برخی اقتصادها اثبات کرده است؛ و آن را برای هدفمندی و انباشت سرمایه‌های انسانی، دستیابی به توسعه مالی، کارایی سیاست‌های دولت و اقدام به نوآوری، گردش اطلاعات و دستیابی به رشد اقتصادی لازم دانسته است. سرمایه اجتماعی هم بر روند توسعه، تأثیرگذار است و هم از آن تأثیر می‌پذیرد. همچنین به نظر می‌رسد سرمایه اجتماعی با پیشگیری از رفتارهای بزهکارانه نقش مهمی در توسعه اقتصادی داشته باشد. افراد نیز با قوانین رسمی و غیررسمی مانند هنجارها کنترل می‌شوند. در نتیجه در چنین شرایطی وجود سرمایه اجتماعی نقشی مهم در پیشگیری از ارتکاب به جرم دارد و سبب رشد اقتصادی می‌شود (یامامورا^۱؛ ۲۰۰۹). قابلیت و کارایی بالای سرمایه اجتماعی

در تبیین و حل مسائل و مشکلات پیش روی جامعه بشری، زمینه را برای نیل به پایداری فراهم می‌کند. بنابراین توسعه پایدار، سلامتی محیط و دستیابی به پایداری با مشارکت همگانی و انباشت سرمایه اجتماعی امکان‌پذیر می‌شود. این سرمایه یک منبع با مالکیت جمعی متعلق به محله‌ها، شهرها و روستاها، مناطق و بخش‌هاست که می‌تواند زمینه رفاه و توسعه همگانی را فراهم کند (موسوی و همکاران، ۱۳۹۱: ۲). پاتنام^۱ معتقد است این سرمایه با کارایی نهادی، افزایش سطح آموزش و رفاه کودکان، کاهش جنایت‌های خشن، کاهش درگیری، برتری اقتصادی افراد، کاهش مرگ‌ومیر، بهبود وضع سلامت، احساس خوشبختی و اعتماد به حکومت و شکل‌گیری تشکل‌های بهره‌بردار از زمین به صورت موفق و کارا رابطه مستقیم دارد (پاتنام، ۲۰۰۰). از دیدگاه دیگر سرمایه اجتماعی می‌تواند بر تندرستی، موفقیت پروژه‌های عمرانی، توسعه زمین مشترک و پتانسیل کنش جمعی در روستا، تسهیل موفقیت کنش، توسعه محلی و ملی، کاهش مرگ‌ومیر نوزادان، افزایش امید به زندگی، مشارکت مدنی و اجتماعی و همچنین رشد درآمد کشورها تأثیرگذار باشد (افه و فوچ^۲، ۲۰۰۲؛ ۱۳۸۴؛ کریشنا و شرادر^۳، ۲۰۰۲؛ کری و آنیتک^۴، ۲۰۰۳؛ کانک^۵، ۲۰۰۳).

فرضیه‌های پژوهش

۱. عید نوروز بر مؤلفه اعتماد سرمایه اجتماعی افراد تأثیر معناداری دارد.
۲. عید نوروز بر مؤلفه هنجار سرمایه اجتماعی افراد تأثیر معناداری دارد.
۳. عید نوروز بر مؤلفه شبکه سرمایه اجتماعی افراد تأثیر معناداری دارد.

تعاریف مفهومی و عملیاتی

تعریف مفهومی سرمایه اجتماعی: پاتنام همه ویژگی‌های اجتماعی نهادها و سازمان‌ها از قبیل اعتماد، هنجارها و شبکه‌های اجتماعی را سرمایه اجتماعی می‌نامد (امین بیدختی و نظری، ۱۳۸۹: ۱۶۷).

---

1. Putnam
2. Offe & Fuchs
3. Krishna & Shrader
4. Kerry & Agnitsch
5. Knack

تعریف عملیاتی سرمایه اجتماعی: برای سنجش سرمایه اجتماعی و کمی کردن آن، سه عنصر اعتماد، هنجار و شبکه در نظر گرفته و سپس با استفاده از ۴۵ گویه، در مقیاس لیکرت، سنجیده شده است.

پانزده بُعد در غالب سه مؤلفه سازنده سرمایه اجتماعی، طراحی و دسته‌بندی شد. همچنین برای پوشش همه زوایای سرمایه اجتماعی برای هر یک از مؤلفه‌ها، شاخص‌هایی مد نظر قرار گرفت. سپس این شاخص‌ها برای همه گویه‌ها بررسی شد.

• **اعتماد:** برای تعیین اعتماد افراد، شاخص‌های (اعتماد رسمی، اعتماد غیررسمی، اعتماد تعمیم‌یافته، اعتماد محیط، احساس امنیت) سنجش و بررسی شد.

• **هنجار:** برای اندازه‌گیری کردن هنجارهای موجود بین افراد، شاخص‌های (همیاری، همکاری، ظرفیت پذیرش تفاوت‌ها، احساس اثرگذاری و کارایی، ارزش زندگی، وساطت اجتماعی، حمایت اجتماعی) سنجیده شد.

• **شبکه:** در این زمینه، شاخص‌های (ساختار شبکه افقی، ساختار شبکه عمودی، کیفیت شبکه) بررسی شد.

روش‌شناسی

هدف این پژوهش، کاربردی و روش آن توصیفی-پیمایشی است. جامعه آماری این پژوهش شامل ساکنان شهر سمنان است. براساس آمار، ۱۲۰ هزار نفر ساکن این شهر هستند. برای دستیابی به حجم نمونه از فرمول زیر استفاده شد، بدین ترتیب با در نظر گرفتن مقدار متغیر طبیعی استاندارد برابر ۱/۹۶، مقدار دقت برآورد برابر ۰/۰۵ و همچنین p و q برابر ۰/۵ محاسبات برای تعیین حجم نمونه انجام گرفت:

$$n = \frac{Z^2 pq}{\epsilon^2} \cong 386$$

$$1 + \frac{1}{N} \left(\frac{Z^2 pq}{\epsilon^2} - 1 \right)$$

باتوجه به احتمال پاسخگو نبودن همه افراد، ۴۵۰ نفر برای نمونه از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای انتخاب شدند. جمع‌آوری داده‌ها نیز به کمک پرسشنامه انجام شد. همچنین برای بررسی روایی ابزار سنجش از روایی محتوا و روایی سازه استفاده شده است. برای بررسی روایی

محتوا، ابزار سنجش و دستیابی به ابعاد متغیرهای بررسی شده و اطمینان از اجرای همه ابعاد آنها، از نظر سه متخصص علوم انسانی و اجتماعی استفاده شد. همچنین در بحث روایی سازه تجربی^۱ برای اطمینان بیشتر از عوامل شناسایی شده از تحلیل عاملی اکتشافی استفاده شد که نتایج به شرح جدول ۱ ارائه شد. سه عامل با اکتساب ارزش ویژه بیش از یک توانسته‌اند ۹۳,۰۰۵ درصد واریانس کل متغیر سرمایه اجتماعی را آشکار کنند.

جدول ۱. مقدار واریانس کل در پوشش اجزای سرمایه اجتماعی

متغیر	شاخص	مقادیر ویژه ابتدایی	واریانس /
سرمایه اجتماعی	اعتماد	۴,۲۲۲	۳۸,۹۶۵
	هنجار	۳,۴۱۲	۳۰,۲۵۴
	شبکه	۳,۲۰۹	۲۳,۷۸۶

برای تعیین ارتباط ابعاد فرعی با هریک از اجزا، از چرخش واریماکس استفاده شد. نتایج جدول ۲ نشان می‌دهد چه شاخص‌هایی و با چه اندازه بار عاملی، به این عامل‌ها مرتبط است. با توجه به جدول ۲، پنج بعد فرعی برای عنصر اعتماد، هفت بعد فرعی برای عنصر هنجار و سه بعد فرعی برای عنصر شبکه شناسایی شد؛ که با توجه به ادبیات تحقیق و مبانی نظری بررسی شده نام‌گذاری شده است.

جدول ۲. مقدار عاملی چرخش یافته عامل‌ها

عنصر	ابعاد فرعی	گویه‌ها مرتبط
اعتماد	اعتماد	چه اندازه روزهای عید نوروز در تقویت اعتماد شما به خویشاوندانتان مؤثر بوده است؟
	غیررسمی	چقدر عید نوروز در تقویت اعتماد شما به همسایگان مؤثر بوده است؟
	رسمی	چقدر عید نوروز در تقویت اعتماد شما به آشنایان مؤثر بوده است؟
		چقدر عید نوروز در تقویت اعتماد شما به عملکرد نیروی انتظامی مؤثر بوده است؟
		چقدر عید نوروز در تقویت اعتماد شما به راهداری‌ها مؤثر بوده است؟
اعتماد رسمی	چقدر عید نوروز در تقویت اعتماد شما به سازمان‌های نظارت بر بازار مؤثر بوده است؟	

ادامه جدول ۲. مقدار عاملی چرخش یافته عامل‌ها

عنصر	ابعاد فرعی	گویه‌ها مرتبط
اعتماد	اعتماد تعمیم یافته	چقدر عید نوروز در تقویت اعتماد شما به گردشگران ورودی شهرتان مؤثر بوده است؟
		چقدر عید نوروز در تقویت اعتماد شما به درستی راهنمایی‌های هموطنان در مناطق گردشگری مؤثر بوده است؟
اعتماد به محیط	اعتماد به محیط	چقدر عید نوروز در تقویت اعتماد شما به کسبه مؤثر بوده است؟
		آیا عید نوروز را در تقویت اعتماد گردشگران در به اشتراک گذاشتن وسایل شخصی در مناطق گردشگری مؤثر می‌دانید؟
احساس امنیت	احساس امنیت	آیا عید نوروز در بالابردن اعتماد شما به امن بودن محیط‌های گردشگری تأثیرگذار بوده است؟
		آیا عید نوروز در اعتماد شما به سالم بودن محیط‌های گردشگری پذیر برای گذارن اوقات فراغت کودکان خود تأثیرگذار بوده است؟
همکاری افراد	همکاری افراد	چقدر عید نوروز امنیت محیط را برای قدم‌زدن در طول شب مناسب می‌دانید؟
		چقدر عید نوروز در بهبود امنیت مناطق گردشگری پذیر مؤثر بوده است؟
همکاری افراد	همکاری افراد	چقدر حضور خانواده‌ها در مناطق گردشگری پذیر در تقویت حس امنیت شما مؤثر بوده است؟
		چقدر عید نوروز توانسته است در ایجاد احساس تکلیف در شما برای همیاری با افراد نقش داشته باشد؟
همکاری افراد	همکاری افراد	چقدر عید نوروز در گذشت افراد از پول و وقت خود برای همیاری با دوستان و آشنایان مؤثر بوده است؟
		چقدر عید نوروز در ایجاد احساس تکلیف برای همیاری در آبادانی مناطق گردشگری شهرتان نقش داشته است؟
پذیرش تفاوت‌ها	پذیرش تفاوت‌ها	چقدر عید نوروز در همکاری بین شهروندان و پلیس راهور ناجا افزوده است؟
		چقدر عید نوروز بر همکاری بین شهروندان و پلیس امنیت انتظامی افزوده است؟
پذیرش تفاوت‌ها	پذیرش تفاوت‌ها	چقدر عید نوروز بر همکاری افراد با محیط‌بانان و حافظان مناطق گردشگری افزوده است؟
		چقدر مسافرت‌های نوروزی بر افزایش لذت بردن شما از زندگی با مردمی که فرهنگ و آداب و رسوم متفاوتی دارند کمک کرده است؟
پذیرش تفاوت‌ها	پذیرش تفاوت‌ها	چقدر مسافرت‌های نوروزی بر افزایش تمایل در شما به زندگی در جامعه چندفرهنگی مؤثر بوده است؟
		چقدر مسافرت‌های نوروزی شما را در مطالعه فرهنگ دیگر اقوام تشویق کرده است؟

ادامه جدول ۲. مقدار عاملی چرخش یافته عامل‌ها

عنصر	ابعاد فرعی	گویه‌ها مرتبط
احساس اثر گذاری		آیا عید نوروز بر احساس مفید واقع شدن و اثر بخش بودن در طول سفرهای نوروزی تأثیرگذار بوده است؟
		آیا نوروز را در کمک به هموطنان خود به هر طریق ممکن مؤثر می‌دانید؟ آیا نوروز زمینه مناسبی را برای حل مشکلات هموطنان به صورت کمک‌های مادی و معنوی فراهم می‌کند؟
ارزش زندگی		چقدر عید نوروز در تقویت حس ارزشی نسبت به خود مفید بوده است؟
		چقدر در عید نوروز دوستان برای دیدار شما به منزلتان آمدند؟ چقدر در عید نوروز اقوام برای دیدار شما به منزلتان آمدند؟ چقدر عید نوروز را در آشتی دادن افراد مؤثر می‌دانید؟
وساطت اجتماعی		چقدر عید نوروز در بخشش بدهی افراد از سوی طلبکاران مؤثر است؟
		چقدر در عید نوروز شاهد پادرمیانی افراد در حل مشاجره‌ها بوده‌اید؟ چقدر در عید نوروز تحت حمایت‌های عاطفی اقوام قرار گرفته‌اید؟
حمایت اجتماعی		تا چه میزان در ایام عید نوروز در صورت نیاز تحت حمایت های مادی اقوام قرار گرفته‌اید؟
		تا چه میزان در ایام نوروز به صندوق های خیریه کمک های مادی نموده‌اید؟ چقدر نوروز در ترغیب شما به مسافرت‌های دسته جمعی با اقوام مؤثر بوده است؟
شبکه افقی		تا چه میزان ایام نوروز در ترغیب شما به مسافرت‌های دسته جمعی با دوستان خود مؤثر بوده است؟
		تا چه میزان ایام نوروز در بازدید و مهمانی رفتن به خانه همسایگان مؤثر بوده است؟ آیا ایام نوروز باعث افزایش کمک‌های داوطلبانه شما در سازمانهای مربوطه شده است؟ آیا ایام نوروز باعث ترغیب شما به فعالیتهای عام المنفعه دسته جمعی شده است؟
شبکه عمودی		به چه میزان نوروز توانسته است افراد را به توجه کردن به هم جلب نماید؟
		تا چه میزان نوروز توانسته است افراد را در بالابرن احترام به بزرگان و دید و بازدید از آنها جلب کند؟
کیفیت شبکه		تا چه میزان عید نوروز در بهبود روابط محبت آمیز مابین اقوام مؤثر بوده است؟
		تا چه میزان عید نوروز در بهبود روابط محبت آمیز مابین دوستان مؤثر بوده است؟

پس از اطمینان از روایی ابزار تحقیق و لحاظ کردن همه ابعاد مورد نیاز، پایایی ابزار سنجیده شد. در این باره ۵۰ پرسشنامه در اختیار نمونه‌ها قرار گرفت و آلفای کرونباخ هر عنصر و مجموع گویه‌های طراحی شده محاسبه و در جدول ۳ گزارش شد.

جدول ۳. ضرایب پایایی اجزای سرمایه اجتماعی

اجزا	تعداد پرسش	ضرایب پایایی آلفای کرونباخ
کل مقیاس	۴۵	۰,۸۹
اعتماد	۱۵	۰,۷۵
هنجار	۲۱	۰,۹۳
شبکه	۹	۰,۹۱

با توجه به کمترین ضریب آلفای کرونباخ پذیرفته شده برابر با ۰/۷، مشاهده می‌شود که ضریب آلفای کرونباخ به دست آمده در همه موارد از این مقدار بالاتر است. بنابراین نتیجه می‌شود که اعتبار ابزار مناسب بوده است.

یافته‌ها

پس از مبنا قرار دادن جدول ۲ در نقش اجزا و ابعاد فرعی سازنده سرمایه اجتماعی، شاخص‌های عملیاتی طراحی شده در اختیار نمونه قرار گرفت؛ که نتایج آن در ادامه آمده است. همچنین نمونه‌های نامبرده در جدول‌های زیر، منطبق با تعداد پاسخگویان به پرسش‌های هر بُعد در توزیع دوم پرسشنامه‌هاست. درباره پرسش‌های اعتماد غیررسمی، ۴۰۱ نفر در تقسیم بار دوم پرسشنامه‌ها به آنها پاسخ دادند؛ البته محققان پرسشنامه بار اول را برای تحلیل مد نظر قرار دادند.

الف) تحلیل داده‌های عنصر اعتماد

درباره گزینه اعتماد، ۵ مورد از ابعاد فرعی آن (اعتماد رسمی، اعتماد غیررسمی، اعتماد تعمیم‌یافته، اعتماد محیط، احساس امنیت) در نوز و پیش از آن بررسی شد که نتایج در جدول ۴ ارائه شده است.

جدول ۴. بررسی وضعیت اعتماد افراد در روزهای نوروز و پیش از آن

گروه	میانگین	انحراف معیار	تعداد	t	Df	sig
مقایسه اعتماد غیررسمی افراد در نوروز و پیش از آن						
پیش از نوروز	۲/۱۴	۰/۲۱۴	۴۰۱	۱۴/۸۷	۸۰۰	۰/۰۰۰
نوروز	۴/۰۱	۰/۶۳۲	۴۰۱			
مجموع	۳/۳۶	۰/۳۸۵	۸۰۲			
مقایسه اعتماد رسمی افراد در نوروز و پیش از آن						
پیش از نوروز	۲/۰۱۱	۰/۰۲۱	۳۹۳	۱/۰۲	۷۸۴	۰/۶۳۲
نوروز	۲/۳۲۷	۰/۰۴۷	۳۹۳			
مجموع	۲/۲۶۹	۰/۰۳۶	۷۸۶			
مقایسه اعتماد تعمیم یافته افراد در نوروز و پیش از آن						
پیش از نوروز	۲/۳۶۵	۰/۹۸۵	۳۸۷	۰/۵۴۷	۷۷۲	۰/۵۸۷
نوروز	۲/۶۵۲	۰/۲۴۷	۳۸۷			
مجموع	۲/۵۵۲	۰/۸۵۴	۷۷۴			
مقایسه اعتماد محیط در نوروز و پیش از آن						
پیش از نوروز	۱/۵۴۷	۰/۰۳۲	۳۹۹	۱۵/۵۸۷	۷۹۶	۰/۰۰۰
نوروز	۲/۶۳۴	۰/۰۱۴	۳۹۹			
مجموع	۱/۸۵۹	۰/۰۲۶	۷۹۸			
مقایسه احساس امنیت افراد در نوروز و پیش از آن						
پیش از نوروز	۲/۰۵۴	۰/۰۶۳	۳۸۷	۱۲/۰۴۷	۷۷۲	۰/۰۰۹
نوروز	۳/۰۱۴	۰/۰۸۹	۳۸۷			
مجموع	۲/۱۵۷	۰/۰۷۲	۷۷۴			

اعتماد غیررسمی: میانگین اعتماد غیررسمی $۳/۳۶$ ($S = ۰/۳۸۵$) به دست آمد. همچنین میانگین اعتماد غیررسمی پیش از نوروز $۲/۱۴$ و در نوروز $۰/۶۳۲$ محاسبه شده است. با توجه به داده‌های جدول ۵ از لحاظ اعتماد غیررسمی در نوروز و پیش از آن، تفاوت معناداری وجود داشت و با توجه به منفی بودن حد پایین ($-۱/۲۵۴$) و بالا ($-۰/۸۵۷$)، در نهایت اعتماد غیررسمی پیش از نوروز کمتر از نوروز است.

اعتماد رسمی: میانگین اعتماد رسمی ۲/۲۶۹ ($S = ۰/۳۶۰$) به دست آمد. همچنین میانگین اعتماد رسمی پیش از نوروز ۲/۰۱۱ و در نوروز ۲/۳۲۷ برآورد شده است. با توجه به داده‌های جدول ۴ از لحاظ اعتماد رسمی در نوروز و پیش از آن تفاوت معناداری وجود نداشته است.

اعتماد تعمیم‌یافته: میانگین اعتماد غیررسمی ۲/۵۵۲ ($S = ۰/۸۵۴$) به دست آمد. همچنین میانگین اعتماد تعمیم‌یافته پیش از نوروز ۲/۳۶۵ و در نوروز ۲/۶۵۲ برآورد شده است. با توجه به داده‌های جدول ۴ از لحاظ اعتماد تعمیم‌یافته در نوروز و پیش از آن تفاوت معناداری وجود نداشته است.

اعتماد به محیط: میانگین اعتماد به محیط ۱/۸۵۹ ($S = ۰/۰۲۶$) به دست آمد. همچنین میانگین اعتماد به محیط پیش از نوروز ۱/۵۴۷ و در نوروز ۲/۶۳۴ برآورد شده است. با توجه به داده‌های جدول ۴ از لحاظ اعتماد به محیط در نوروز و پیش از آن تفاوت معناداری وجود داشت و با توجه به منفی بودن حد پایین ($-۱/۰۲۴$) و بالا ($-۰/۵۵۹$)، اعتماد به محیط پیش از نوروز کمتر از نوروز است.

احساس امنیت: میانگین احساس امنیت ۲/۱۵۷ ($S = ۰/۰۷۲$) به دست آمد. همچنین میانگین احساس امنیت پیش از نوروز ۲/۰۵۴ و در نوروز ۳/۰۱۴ برآورد شده است. با توجه به جدول ۴، احساس امنیت در نوروز و پیش از آن تفاوت معناداری وجود داشت و با توجه به منفی بودن حد پایین ($-۲/۲۰۳$) و بالا ($-۱/۲۰۷$)، احساس امنیت پیش از نوروز کمتر از نوروز است.

ب) تحلیل داده‌های عنصر هنجار

درباره عنصر هنجار، ۷ مورد از ابعاد فرعی آن (همیاری، همکاری، ظرفیت پذیرش تفاوت‌ها، احساس اثرگذاری و کارایی، ارزش زندگی، وساطت اجتماعی، حمایت اجتماعی) در نوروز و پیش از آن بررسی شد. نتایج این بررسی در جدول ۵ آمده است.

جدول ۵. بررسی وضعیت هنجارهای افراد در نوروز و پیش از آن

گروه	میانگین	انحراف معیار	تعداد	T	Df	sig
مقایسه همیاری افراد در نوروز و پیش از آن						
پیش از نوروز	۳/۰۱۲	۱/۲۶۵	۳۸۹	۱۸/۵۶۹	۷۷۶	۰/۰۰۰
نوروز	۳/۳۳۳	۱/۳۶۹	۳۸۹			
مجموع	۳/۲۵۴	۱/۲۰۱	۷۷۸			
مقایسه همکاری افراد در نوروز و پیش از آن						
پیش از نوروز	۲/۰۱۰	۰/۳۶۲	۳۹۵	۱/۰۲۴	۷۸۸	۰/۸۵۷
نوروز	۲/۱۳۴	۰/۲۵۴	۳۹۵			
مجموع	۲/۱۰۹	۰/۳۳۸	۷۹۰			
مقایسه ظرفیت پذیرش تفاوت‌ها در نوروز و پیش از آن						
پیش از نوروز	۳/۲۱۴	۰/۲۱۴	۴۰۱	۱۹/۶۸۱	۸۰۰	۰/۰۰۰
نوروز	۴/۲۰۱	۰/۴۲۹	۴۰۱			
مجموع	۳/۶۵۸	۰/۳۱۰	۸۰۲			
مقایسه احساس اثرگذاری و کارایی افراد در نوروز و پیش از آن						
پیش از نوروز	۲/۹۶۵	۰/۳۶۵	۳۹۶	-۱/۶۰۳	۷۹۰	۰/۶۳۷
نوروز	۲/۵۴۱	۰/۴۵۲	۳۹۶			
مجموع	۲/۶۳۱	۰/۳۹۷	۷۹۲			
مقایسه ارزش زندگی افراد در نوروز و پیش از آن						
پیش از نوروز	۲/۶۹۸	۱/۲۱۰	۳۹۵	۱/۲۰۹	۷۸۸	۰/۸۵۰
نوروز	۲/۸۷۴	۰/۹۶۵	۳۹۵			
مجموع	۲/۷۵۴	۰/۸۲۱	۷۹۰			
مقایسه وساطت اجتماعی افراد در نوروز و پیش از آن						
پیش از نوروز	۳/۲۱۰	۰/۳۹۶	۳۸۸	۱۰/۹۰۰	۷۷۴	۰/۰۰۰
نوروز	۴/۶۳۸	۰/۷۵۱	۳۸۸			
مجموع	۳/۹۲۰	۰/۴۵۲	۷۷۶			
مقایسه حمایت اجتماعی افراد در نوروز و پیش از آن						
پیش از نوروز	۲/۵۷۱	۰/۳۲۰	۳۹۰	۱۵/۲۲۰	۷۷۸	۰/۰۰۰
نوروز	۳/۶۲۸	۰/۴۸۵	۳۹۰			
مجموع	۳/۲۰۲	۰/۳۳۹	۷۸۰			

همیاری افراد: براساس نتایج جدول ۵ میانگین همیاری افراد پیش از نوروز ۳/۰۱۲ و در نوروز ۳/۳۳۳ به دست آمد. همچنین مقادیر (-۰/۲۲۴) برای حد پایین و (-۰/۰۰۷) برای حد بالا به دست آمد که نشان می‌دهد همیاری افراد پیش از نوروز کمتر از نوروز است.

همکاری افراد: میانگین همکاری افراد پیش از نوروز ۲/۰۱۰ و در نوروز ۲/۱۳۴ به دست آمد. با توجه به داده‌های موجود در جدول ۵، همکاری افراد در نوروز و پیش از آن تفاوت معناداری نداشته است.

ظرفیت پذیرش تفاوت‌ها: میانگین احساس امنیت ۳/۶۵۸ محاسبه شده است. میانگین ظرفیت پذیرش تفاوت پیش از نوروز ۳/۲۱۴ و در نوروز ۴/۲۰۱ به دست آمد. با توجه به داده‌های جدول ۵، ظرفیت پذیرش تفاوت‌ها در نوروز و پیش از آن تفاوت معناداری داشت. با توجه به منفی بودن حد پایین (-۲/۲۳۳) و بالا (-۱/۲۹۷)، در نهایت ظرفیت پذیرش تفاوت‌ها پیش از نوروز کمتر از نوروز است.

احساس اثرگذاری و کارایی: میانگین احساس اثرگذاری و کارایی افراد ۲/۶۳۱ به دست آمد. همچنین میانگین احساس اثرگذاری و کارایی افراد پیش از نوروز ۲/۹۶۵ و در نوروز ۲/۵۴۱ به دست آمد. با توجه به نتایج، تفاوت معناداری در نوروز و پیش از آن دیده نشده است.

ارزش زندگی: میانگین ارزش زندگی افراد پیش از نوروز ۲/۶۹۸ و در نوروز ۲/۸۷۴ به دست آمد. با توجه به نتایج تفاوت معناداری در نوروز و پیش از آن دیده نشده است.

وساطت اجتماعی: میانگین وساطت اجتماعی پیش از نوروز ۳/۲۱۰ و در نوروز ۴/۶۳۸ به دست آمد. با توجه به جدول ۵، وساطت اجتماعی در نوروز تفاوت معناداری داشت و با توجه به منفی بودن حد پایین (-۱/۲۳۳) و بالا (-۱/۰۰۵)، وساطت اجتماعی پیش از نوروز کمتر از نوروز است.

حمایت اجتماعی: میانگین حمایت اجتماعی پیش از نوروز ۲/۵۷۱ و در نوروز ۳/۶۸۲ به دست آمد. با توجه به داده‌های موجود در جدول ۵، تفاوت معناداری در خصوص میانگین حمایت اجتماعی در نوروز و پیش از آن وجود دارد. همچنین مقادیر (-۳/۲۰۴) برای حد پایین و (-۱/۲۰۷) برای حد بالا به دست آمد. در نتیجه حمایت اجتماعی پیش از نوروز کمتر از نوروز است.

ج) تحلیل داده‌های عنصر شبکه

درخصوص شبکه، ۳ مورد از ابعاد فرعی آن (ساختار شبکه افقی، ساختار شبکه عمودی و کیفیت شبکه) در نوروز و پیش از آن بررسی شد. نتایج این بررسی در جدول ۶ ارائه شده است.

جدول ۶. بررسی وضعیت شبکه‌های افراد در نوروز و پیش از آن

گروه	میانگین	انحراف معیار	تعداد	T	Df	sig
مقایسه ساختار شبکه افقی افراد در نوروز و پیش از آن						
پیش از نوروز	۲/۹۶۴	۰/۰۱۴	۳۸۸	۱۸/۰۰۱	۷۷۴	۰/۰۰۰
نوروز	۳/۵۲۱	۰/۰۵۷	۳۸۸			
مجموع	۳/۰۲۹	۱/۲۱۰	۷۷۶			
مقایسه ساختار شبکه عمودی افراد در نوروز و پیش از آن						
پیش از نوروز	۲/۶۹۸	۰/۱۴۵	۳۹۳	۱/۲۴۰	۷۸۴	۰/۵۸۲
نوروز	۲/۸۷۴	۰/۱۳۲	۳۹۳			
مجموع	۲/۷۵۰	۰/۳۲۱	۷۸۶			
مقایسه کیفیت شبکه افراد در نوروز و پیش از آن						
پیش از نوروز	۲/۸۴۳	۱/۰۲۳	۳۹۸	۳/۶۲۴	۷۹۴	۰/۰۰۰
نوروز	۳/۹۵۲	۱/۹۶۵	۳۹۸			
مجموع	۳/۵۴۰	۱/۳۲۸	۷۹۶			

شبکه افقی: میانگین شبکه افقی پیش از نوروز ۲/۶۹۴ و در نوروز ۳/۵۲۴ به دست آمد. با توجه به داده‌های جدول ۶، شبکه‌های افقی در نوروز تفاوت معناداری وجود داشت و با توجه به منفی بودن حد پایین (۳/۰۲۳-) و بالا (۱/۳۶۵-)، در نهایت شبکه‌های افقی پیش از نوروز کمتر از نوروز است.

شبکه عمودی: میانگین ارزش زندگی افراد پیش از نوروز ۲/۶۹۸ و در نوروز ۲/۸۷۴ به دست آمد. با توجه به داده‌های موجود، تفاوت معناداری در نوروز و پیش از آن دیده نشده است.

کیفیت شبکه: میانگین کیفیت شبکه پیش از نوروز ۲/۸۴۳ و در نوروز ۳/۹۵۲ به دست آمد. با توجه به نتایج جدول ۶، در نوروز تفاوت معناداری وجود داشت و با توجه به منفی بودن حد پایین (۲/۰۱۳-) و بالا (۱/۰۵۵-) کیفیت شبکه پیش از نوروز کمتر از نوروز است.

بحث و نتیجه گیری

سرمایه اجتماعی حالتی بالقوه از سرمایه در سایر جوامع انسانی است که برای شکوفاشدن و عملی شدن، به مجموعه عوامل و شرایطی نیاز دارد که به ندرت فراهم می شود. چنانچه هنگام بروز، به موقع شناسایی و به درستی هدایت شود، تحول و توسعه ای شگرف در پی خواهد داشت (کتابی و همکاران، ۱۳۸۳). این پژوهش تأثیر عید نوروز بر سرمایه اجتماعی و هر یک از اجزای سازنده سرمایه اجتماعی را بررسی و مشخص می کند.

براساس نتایج این پژوهش، نوروز بر برخی ابعاد فرعی اعتماد از جمله اعتماد غیررسمی، اعتماد محیط و احساس امنیت افراد تأثیر معناداری دارد. به نظر می رسد نوروز با تحکیم پیوند بین خانوادها و دوستان، برقراری ارتباط بیشتر بین اقوام با دیدوبازدیدها و سفر به نقاط مختلف کشور و گفتگوهای زبانی و روابط گرم در تعاملات نوروزی، اعتماد میان افراد را بهبود داده است. در این زمینه دورکیم تقویت پیوندهای عاطفی بین افراد جامعه و علاقه متقابل بین گروه های اجتماعی را منبع شکل گیری اعتماد می داند؛ و معتقد است وجود گروه هایی که افراد را در ارتباط شخصی و نزدیک با دیگران قرار می دهند ممکن است زمینه ساز تقویت پیوندهای اجتماعی و در نتیجه اعتماد متقابل باشد.

به عقیده پاتنام، افراد هنجارها، مشارکت، همکاری و مبادله را با پیوستگی و تعلق گروهی می آموزند و سپس به هم اعتماد می کنند. بنابراین از دیدگاه او گستردگی روابط بر میزان اعتماد مؤثر است (پاتنام، ۲۰۰۰: ۵۸۹). به نظر کلاوس اوفه، ارتباط متقابل و مستمر افراد سبب ایجاد تعهد اخلاقی و احساس تعلق در آنان نسبت به جامعه می شود که در نتیجه آن اعتماد اجتماعی تقویت خواهد شد. تعامل و آشنایی افراد با یکدیگر به کسب آگاهی و نظارت بر دیگران و پیش بینی رفتار افراد منجر می شود و این عوامل، اطمینان و اعتماد متقابل را افزایش می دهد (تاجبخش، ۱۳۸۴: ۸۸).

از نظر چلبی، اعتماد در وابستگی عاطفی ریشه دارد؛ به عقیده او با رشد و ترویج عواطف مثبت میان افراد جامعه سبب شکل گیری اعتماد و تقویت آن می شود. در ارتباط با چگونگی انتقال عواطف نیز معتقد است تعاملات بیرونی و روابط دوستانه در این زمینه نقش مهم و اساسی دارد (معیدفر و جهانگیری، ۱۳۸۸: ۷۲).

براساس نتایج این پژوهش، برخی ابعاد فرعی هنجارها از جمله همیاری افراد، ظرفیت پذیرش تفاوت‌ها، وساطت اجتماعی و حمایت اجتماعی در این روزها نسبت به گذشته بهبود یافته و تفاوت میانگین به دست آمده معنادار است. افشانی معتقد است هنجارهایی که سرمایه اجتماعی تولید می‌کنند در واقع ارزش‌های غیررسمی پذیرفته شده بین افراد است (افشانی و همکاران، ۱۳۸۸: ۵۵). نوروز با ایجاد ارتباط دوجانبه، چندجانبه و تعهد افراد به یکدیگر به تشکیل گروه‌های اجتماعی بر پایه اعتماد متقابل و هنجارهای مشترک دست یافته است. هنجارهای مشترک و مثبت اجتماعی برای افزایش اعتماد و یکپارچگی و ایجاد شبکه‌های مختلف اجتماعی برای همه سلیقه‌های اجتماعی و اهداف مقبول جامعه، نقشی مؤثر در افزایش و نگهداری سرمایه اجتماعی خواهد داشت.

براساس نتایج پژوهش برخی از ابعاد فرعی عنصر شبکه از جمله شبکه‌های افقی و کیفیت شبکه، در نوروز نسبت به گذشته بهبود یافته و تفاوت میانگین به دست آمده معنادار است. اما تفاوت معناداری درباره شبکه‌های عمودی دیده نشد. شبکه‌های رسمی و غیررسمی ارتباطات و مبادلات موجود در هر جامعه‌ای، سازنده سرمایه اجتماعی است. در صورت متراکم‌تر بودن شبکه‌ها در جامعه، احتمال همکاری شهروندان در راستای منافع متقابل افزایش می‌یابد. شبکه‌های افقی انبوه، موجب تقویت درون‌گروهی می‌شوند. آنها با نادیده گرفتن شکاف‌های طبقاتی، همکاری گسترده‌تری را پدید می‌آورند. به نظر می‌رسد نوروز با تقویت مشارکت در محله‌ها، سرگرمی‌های دسته‌جمعی، مهمانی‌های فامیلی و شرکت در جشنواره‌ها در تقویت این نوع شبکه‌ها بسیار مؤثر بوده است. همچنین نوروز با تقویت اهمیت افراد به یکدیگر، تقویت روابط در دیدوبازدیدها و توجه به بهبود روابط نسل جدید و بزرگان فامیل، در افزایش کیفیت روابط نقش مناسب و مؤثری داشته است. از سوی دیگر نتایج نشان می‌دهد نوروز بر شبکه‌های عمودی بین افراد تأثیر نداشته است. شبکه‌های عمودی شامل مشارکت مستمر افراد در انجمن‌ها و هیئت‌های مذهبی و... است. در این زمینه، به علت کوتاه و زودگذر بودن نوروز، تأثیر چندانی بر مشارکت‌های مستمر بین افراد نداشته است که زمینه‌ساز شبکه‌های عمودی هستند.

منابع

- افشانی، علیرضا؛ ندوشن، عسکری؛ نجف‌آباد، سمیه؛ حیدی، محمد (۱۳۸۸)، «اعتماد اجتماعی در شهر یزد: تحلیلی از سطوح و عوامل»، **فصلنامه جامعه‌شناسی کاربردی**، شماره ۴: ۵۷-۷۴.
- امین بیدختی، علی اکبر و نظری، ماشاء الله (۱۳۸۹)، «ارائه یک مدل نظری جهت تبیین نقش سرمایه اجتماعی به عنوان گوهری گرانبها اما کم هزینه: راهکارهای برای بهبود عملکرد اقتصادی»، **مجله علمی ترویجی راهبرد یاس**، شماره ۲۲: ۲۳۸-۲۶۷.
- آریان پور، لیلا (۱۳۸۷)، «تبیین نقش سازمان‌های غیر دولتی جوانان به عنوان حاملان اصلی سرمایه اجتماعی در توسعه اجتماعی»، **پژوهش نامه علوم اجتماعی**، شماره ۳: ۱۵۳-۱۷۴.
- تاجبخش، کیان (۱۳۸۴)، اعتماد، دموکراسی و توسعه، ترجمه افشین خاکباز و حسن پویان، تهران: انتشارات شیرازه.
- رنایی، محسن (۱۳۸۵)، «نقش سرمایه اجتماعی در توسعه اقتصادی»، **فصلنامه فرهنگی اجتماعی و اقتصادی دریچه**، شماره ۱۳: ۴-۲۳.
- شارع پور، محمود (۱۳۸۳)، «ابعاد و کارکردهای سرمایه اجتماعی و پیامدهای حاصل از فرسایش آن»، **مجموعه مقالات مسائل اجتماعی ایران**: ۳۵-۴۷.
- صالحی امیری، سیدرضا و صمیمی، نیلوفر (۱۳۸۶)، «آیین‌های نوروزی و همبستگی ملی»، **فرهنگ مردم ایران**، شماره ۱۱: ۱-۱۱.
- غفاری، غلامرضا (۱۳۸۵)، «مدخلی بر سرمایه اجتماعی»، **مجله سیاست داخلی**، شماره ۱: ۷۵-۱۰۴.
- فوکویاما، فرانسیس (۱۳۷۹)، **پایان نظم سرمایه اجتماعی و حفظ آن**، ترجمه غلامعباس توسلی، تهران: جامعه ایرانیان.
- فیروزآبادی، احمد (۱۳۸۵)، «سرمایه اجتماعی و توسعه اقتصادی- اجتماعی کلان شهر تهران»، **فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی**، شماره ۲۶: ۱-۴۵.
- قاسمی، وحید؛ آذربایجانی، کریم؛ ادیبی‌سده، مهدی و توکلی، خالد (۱۳۹۰)، «بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی برون‌گروهی بر توسعه اقتصادی در استانهای ایران»، **فصلنامه راهبرد**، شماره ۵۹: ۲۴۳-۲۷۰.
- کتابی، محمود؛ گنجی، محمد؛ احمدی، یعقوب و معصومی، رضا (۱۳۸۳)، «دین، سرمایه اجتماعی و توسعه اجتماعی فرهنگی»، **مجله پژوهشی دانشگاه اصفهان**، شماره ۲: ۱۶۹-۱۹۲.
- معیدفر، سعید و جهانگیری، پرویز (۱۳۸۸)، «اعتماد اجتماعی تعمیم یافته و عوامل اجتماعی موثر بر آن مطالعه موردی شهر ارومیه»، **دو فصلنامه جامعه‌شناسی تاریخی**، شماره ۱: ۴۷-۶۷.

- موسوی، میرنجف؛ قنبری، حکیمه و اسماعیل‌زاده، خالد (۱۳۹۱)، «تحلیل فضای رابطه سرمایه اجتماعی و توسعه پایدار شهری مورد شهرهای استان آذربایجان غربی»، فصلنامه جغرافیا و توسعه، شماره ۲۷: ۱-۱۸.
- هاشمی، حامد، نوروزی، محمدرضا (۱۳۸۸)، «مفهوم شناسی و بررسی تأثیر دولت بر سرمایه اجتماعی در جامعه»، همایش ملی سرمایه اجتماعی و توسعه اقتصادی
- Kerry Ann, Agnitsch (2003), **Locating Community Social Capital: A study of Social Networks and Community Action**, Iowa State University.
- Knack. S. (2003), **Social capital. Growth and poverty: A survey and extensions**, Social capital initiative working paper. Social development department. Washington, DC: World Ban.
- Krishna A. & shrader E (2002), **social capital assesemant tool**, confrence on social capital and poverty reduction.the word bank.
- Offe, Claus & Fuchs, Susanne (2002), **A Decline of Social Capital? The German Case: In Contemporary Society**, New York, Oxford University Press.
- Putnam, R. (2000), **Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community**, New York: Simon and Schuster.
- woolcoch, Michael And marayan Deepa (1998), **social capital Implication for Development theory**, Research and policy, work Bank research observer, vol: 15(2).
- Yamamura, Eiji (2009), "Formal and informal deterrents of crime in Japan: Roles of police and social capital revisited", **The Journal of Socio-Economics**, No 38: 611-621.
- Zhang, Qizi and Hung -Gay Fung. (2006), "China social capital and financial performance of private enterprise", **Journal of small Business and Enterprise Development**, No13 (2): 198-207.